

Heini Junkkala

PIRKKO SAISIO
SOPIMATON

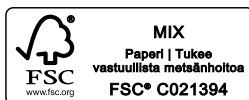
Heini Junkkala

PIRKKO SAISIO

SOPIMATON

Elämäkerta

Tämän kirjan kirjoittaminen ei olisi ollut mahdollista ilman Suomen Kulttuurirahaston apurahaa.
Myös WSOY:n kirjallisuussäätiö on tukenut elämäkerran kirjoittamista.

© Heini Junkkaala ja WSOY 2023
Kuvaliitteen kuvat Pirkko Saision kotialbumista ellei toisin sanota
Werner Söderström Osakeyhtiö
ISBN 978-951-0-45475-6
PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

Lukijalle 7

Päähenkilölleni 13

1. Suku 15
 2. Lapsuus Kalliossa 108
 3. Kansakoulu 142
 4. Oppikoulu 178
 5. Lukio 272
 6. Yliopisto ja Ylioppilasteatteri 332
 7. Teatterikoulu 398
 8. Esikoisromaani 475
 9. Ammattikirjailija 532
 10. Lapsi 564
 11. Kom-teatterin kotikirjailija 607
 12. Rakastuminen ja perhe-elämä 629
 13. Kainin tytär 694
 14. Pseudonyymit 710
 15. Teatterikorkeakoulun professorina 752
 16. Autofiktiivinen trilogia 793
 17. Baikalin lapset 824
 18. Saisiona näyttämöllä 850
 19. Lapsenlapset 876
 20. Elämää seitsemänkymppisenä 905
- Jälkisanat lukijalle 947
- Kiitokset 950
- Teokset 953

LUKIJALLE

AIVAN ENSIN piti päättää, mitä persoonapronominia Pirkko Saisiosta käytän. Yleensä elämäkerrat kirjoitetaan minä- tai hän-muodossa.

Ensimmäisenä suljin pois minä-kerronnan, koska Saisio on kirjoittanut omasta elämästään minämuodossa. Saisio tunnetaan lauseestaan, sen poljennosta. Minä-muotoisen elämäkerran kirjoittajana minun olisi pitänyt imitoida Saision lausetta. Se olisi tuntunut paitsi oudolta myös röyhkeältä. Sitä paitsi en halunnut luoda illuusiota, että voin päästä päähenkilöni päin sisään.

Kolmannen persoonan kerronta olisi ollut mahdollinen, sitähän tässä juuri käytän, hän, Saisio. Minun olisi kuitenkin pitänyt nimetä päähenkilöni, ja se tuntui hankalalta. Saisio-nimen käyttö läpi elämäkerran olisi tuntunut viralliselta. Kolmevuotias makkarankuoria ikkunasta pudotteleva rusettipäinen lapsi ei ole Saisio. Nimen vaihtaminen ikävaiheen mukaan Pirkosta Pikiksi ja Pikistä Saikiksi olisi voinut olla mahdollista, mutta sekin tuntui keinotekoiselta. Etenkin, kun kirjan päähenkilö ei ole koskaan tuntenut omakseen Pirkko-nimeä. Entäpä Saikki? Melkein kaikki Saision ystävät kutsuvat häntä Saikiksi. Se tuntui liian tuttavalliselta. Suurimmalle osalle lukijoista Saisio ei ole mikään Saikki.

Hän-muodon suurin ongelma oli se, että se tuottaa illuusion objektiivisuudesta ja neutraalista kertojasta. Minulla kuitenkin on subjektiivinen käsitys Saisiosta.

Ei siis minä eikä hän. Jäljelle jäi sinä.

Entä jos kirjoittaisin elämäkerran Saisiolle, sinuttelisin häntä. Kokeilin sinä-muotoa, se tuntui jännittävältä ja henkilökohtaiselta, välittömästi oikealta. En kirjoittanut enää tuntemattomalle lukijalle, vaan minulla oli vastaanottaja, sinä, Pirkko Saisio. Siitä lähtien elämäkerran kirjoittaminen on ollut kuin kirjeen kirjoittamista.

Kirjeessä myös kirjoittaja tulee aina näkyväksi. Se on hyvä. Tämä kirja on minun näkemykseni Saisiosta. Olen valinnut kertoa Saisiosta juuri nämä asiat, juuri näin. Olen pysähtynyt niihin tarinoihin, jotka tunnistan, joista hämmennyn, jotka herättävät tunteita.

Päivi Koivisto, silloinen WSOY:n tietokirjallisuuden kustannustoimittaja, otti minuun yhteyttä lokakuussa 2019 ja ehdotti, että minä Saision entisenä oppilaana ja nykyisenä ystävänä ja kollegana kirjoittaisin kirjan Saisiosta. Hän toivoi kirjaa, jossa toisin näkyviin myös omia pohdintojani. Koivisto käytti käsitettä *todistajakertoja*. Ensin vastustin. Sanoin, että en halua kirjoittaa itseäni kirjaan, haluan, että fokus on Saisiossa. Valittu kerrontatapa – sinä-muoto – sai kuitenkin aikaan sen, että kirjailijakin teki itsensä näkyväksi.

Koivisto pyysi elämäkerran kirjoittajaksi minut, koska minun ja Saision elämässä on symmetriaa: olemme molemmat kirjailijoita, olemme käyneet teatterikoulun, teemme töitä teatterialalla, elämme naissuhteessa, olemme äitejä, hengellisesti orientoituneita ja vain vaivoin kotonamme naissukupuolessa. Arvelen, että valintaan vaikutti myös se, että olin ohjannut näyttämölle kaksi Saisiosta kertovaa teosta, *Odotus* (2009) ja *Valehtelijan peruukki* (2019). Näiden esitysten päähenkilöt olivat Marja Packalén ja Pirkko Saisio. Saman nimiset näyttelijät myös näyttelivät heitä. Koivisto tiesi, että minulla on intohimo uuttaa ihmisen elämä teokseksi.

Tapasin Saision ensimmäisen kerran Kulttuuritalolla keväällä 2000, kun pyrin Teatterikorkeakoulun dramaturgian koulutusohjelmaan. Saisio oli dramaturgian professori ja pääsykoeraadin puheenjohtaja. Saisio oli mustakulmainen kuuluisa kirjailija. Häntä ympäröi tumma mutta ei lainkaan synkkä atmosfääri. Hän valitsi minut kouluun.

Vuonna 2005 olin ohjaajan assistenttina, kun Saisio ohjasi Kansallisteatterin suurelle näyttämölle Kyllikki Forssellin jäähyväisnäytelmän *Virhe*. Projektin oli niin suuritöinen, että emme kumpikaan ehtineet käydä kotona kuin nukkumassa. Vertailimme tiskaamattomien kahvikuppien pinnalle ilmestyneitä homeita. Kaunein oli hienoksi valkoiseksi pölyksi muuttunut home, joka puhaltaessa pöllähti pilveksi ilmaan.

Suhteemme muuttui kollegiaaliseksi. Kahdessa viimeisessä taiteellisessa yhteistyössä, *Odotus* ja *Valehtelijan peruukki*, olen ohjannut

entistä professoriani. Esityksiä varten tein pitkiä haastatteluja Saisiosta ja Packalénista, lisäksi he improvisoivat oman elämänsä tilanteita. Videokuvasin ja litteroin kaiken. Tämän kirjan kirjoittamisessa olen käyttänyt tätäkin materiaalia. Lisäksi olen haastatellut Saisiota likipitään 100 tuntia vuosina 2020–2022. Materiaalista ei ole ollut pulaa.

Materiaalin runsaus selittyy sillä, että Saisio on elänyt kirjailijan elämän. Lisäksi hän muistaa paljon ja tarkasti. Hänellä on erityislahja muistaa ihmisten puhetta, kuolemattomia lausahduksia. Materiaalia on runsaasti myös siksi, että Saisiolla on kyky laittaa eletyn elämän tapahtumat sanoiksi. Kaikki, jotka vähänkään tuntevat Saisiota, tietävät hänet karismaattiseksi ja hauskaksi jutun kertojaksi.

Materiaalia on paljon myös siksi, että Saision tuotanto on käsittämättömän laaja ja monipuolinen.

Tämä kirja on syntynyt Saision tarinoista. Saision muisti rajaa kirjan sellaiseksi kuin se on.

Tämä on hyvä muistaa erityisesti silloin, kun kerron kahdesta ensimmäisestä naisystävästä, jotka eivät antaneet haastattelua tätä kirjaa varten. Olen haastatellut kirjaan kahtakymmentäkuutta ihmistä. Lisäksi olen tehnyt tutkimus- ja taustatyötä, istunut arkistoissa ja kirjastoissa. Tähän kaikkeen impulssi on tullut Saision muistoista.

Jos ei muuta mainita, tarinat perustuvat Saision kertomuksiin, ja niiden sitaatit ovat muistinvaraisia.

Teoksessa *Miten kirjani ovat syntyneet* 4 Saisio kirjoittaa: *Olen tarinan kertojan tytär. Joku olisi voinut väittää äitiäni krooniseksi valehtelijaksi, sillä hän ei koskaan antanut pikkumaisen totuuden pilata hyvää juttua.*

Nämä sanat voisivat aivan yhtä hyvin kuvata Saisiota. Hän ei totisesti anna totuuden pilata hyvää tarinaa. Hänelle mikään ei ole niin arvokas kuin hyvä tarina.

Saision tarinat ovat niin mielikuvituksellisia, että epäilen niiden todenperäisyyttä joskus silloinkin, kun ne pitävät paikkansa. Miksi juuri Saisiolle on tapahtunut niin dramaattisia sattumuksia? Miksi juuri hän on saanut kokea monia hauskoja kommelluksia, outoja yhteensattumia ja ylimaallisia asioita? *Valehtelijan peruukin* harjoituksissa Marja Packalén sanoi Saisiolle: *Kun mä kuuntelen näitä sun tarinoita, niin mun elämä on*

ollut hirveen väritöntä. Tulee sellainen, että äppäspäppäs, enpä ole fiikuksena ollut tuolla pankkikonttorin ikkunassa.

Niin tulee. Arvattavasti lähes jokaiselle meistä. Myös minulle. Onko Saisio elänyt eri tavalla kuin minä vai kokenut tapahtumat eri tavalla kuin minä? Varmaan molempia. Saisio elää varomattomasti, hän tarttuu harkitsematta impulsseihin. Hän on elämännälkäinen, innostuva ja kiihkeä, ehdottomasti yksi uteliaimmista ihmisiä, joita tunnen. Mutta hänen elämänsä on hypnoottisen hurjaa myös siksi, että hän on kokenut sen hypnoottisen hurjana. Saisiolla on kadehdittava kyky haltioitua.

Ja sitten, ennen kuin Saisio huomaakaan, hänen aivonsa ovat luo-
neet kertomuksen. Ja siitä alkaen tarina on tärkeämpi kuin alkuperäinen
tapahtuma, koska kertomuksella Saisio pääsee toisen ihmisen luokse.
Minusta näyttää, että kertomus on Saision turvapaikka.

Tarinallistaminen on niin luontaista ja automatisoitua, että arvelen,
että Saisio tekee sen usein huomaamattaan. Olennaista on se, että Saisio
ei dramatisoi tapahtumia antaakseen itsestään tietynlaista kuvaa. Hän
uskaltaa ja haluaa kertoa myös noloista ja pikkumaisista puolistaan.
Ihailen Saision kykyä nauraa itselleen. Tämän vuoksi halusin kirjoittaa
Saisiosta elämäkerran. Tiesin, että hän ei ala pönöttää – hän ei edes osaa
pönöttämisestä. Hän näyttää lukijoille myös epävarmuutensa ja erehty-
väisyytensä, sen vähemmän sankarillisen Saikin. Suurinta Saisiossa on
hänen avoimuutensa ja anteliaisuutensa.

On elämäkerturin kannalta lahja ja kiros, että päähenkilö ei anna
totuuden pilata hyvää tarinaa. Lahjaa ovat tietenkin hauskat ja riipaisevat
tarinat. Kirousta on se, että en voi koskaan olla aivan varma, pitävätkö
tarinat paikkansa.

Monen tarinan todenperäisyys ei koskaan selviä eikä se useimmiten
ole olennaistakaan. Tärkeintä on, että Saisio jostakin syystä muistaa asian
tapahtuneen niin kuin hän sen kertoo. Se, mitä hän muistaa, kertoo
hänestä olennaisimman. Muistot paljastavat sen, millainen narratiivi on
synnyttänyt Saision minä- ja maailmankuvan.

Olen tarkistanut Saision muistojen todenpitävyyden silloin kun se
on ollut mahdollista ja mielekästä. Kun kuvauksen keskiössä on Saision
kokemus, on tärkeintä olla uskollinen tarinan hengelle, ei sen historial-
lisille yksityiskohdille.

Sananen Saision kotiarkistosta. Se on suuri ruskea pahvilaatikko. Siellä on sekaisin lehtileikkeitä, käsiohjelmia, valokuvia, kirjoja, puheita sekä kouluvihkoja ja -aineita. Lisäksi joku näytelmä tai kirje tai paperi tai valokuva on ehkä jossakin vaatekaapissa tai vintillä tai Lyökissä tai Madeiralla. Vai antoiko hän sen sittenkin jo Suomen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkistoon? Vai oliko se Museovirasto? Saisio suhtautuu estottomasti ja leväperäisesti kaikkeen materiaaliin. Hän antoi minun lukea henkilökohtaisiakin tekstejä ja luvan kiikuttaa kotiini mitä ikinä halusin. Papereita tutkiessamme emme suinkaan käyttäneet valkoisia hanskoja. Söimme huoletta rasvaisia leivonnaisia ja joimme kahvia samalla kun tutkimme papereita ja valokuvia.

Joitakin viikkoja myöhemmin tutkin SKS:n arkistossa Saision papereita, jotka oli tuotu sinne muutamaa vuotta aikaisemmin. SKS:ssä Saision epämääräiset paperiläjät olivat muuttuneet kallisarvoisiksi, suojeltaviksi ja hellästi kohdeltaviksi kulttuurihistoriallisiksi aarteiksi. Papereita, joita Saision kotona olisin saanut plärätä vapaasti, piti nyt lehteillä hellävaroen ja hyvin pestyin käsin tilassa, jossa oli optimaalinen ilmankosteus. Ei tullut kuulonkaan, että olisin vienyt sinne leivoksia tai kahvia, vichypullokin oli kielletty. Kerran jouduin pyytämään, että paperipinosta irrotettaisiin niitit. Saision olisi pitänyt nähdä, miten hellästi se tehtiin. Kuin tikkejä olisi ihmisihosta poistettu.

Saisio ei koskaan tyhjennä laukkujaan. Kun hänen laukkunsa täyttyy, hän sulloo sen vaatekaapin perimmäiseen nurkkaan ja ostaa tilalle uuden, ihanan tyhjän laukun.

Saisio on aina haaveillut, että hänellä olisi sihteeri, joka hoitaisi paperityöt hänen puolestaan, maksaisi laskut ja niin edelleen. Luke-mattomat ovat ne kerrat, kun ulosotosta on soitettu vain, koska lasku, laskun muistutus, muistutuksen muistutus ja perintäfirman lasku ovat avaamattomissa kirjekuorissa jossakin.

Kun ryhdyin tähän järkälemäiseen urakkaan, ajattelin, että minun on löydettävä tutkimuskysymys, joka pitää minut nälkäisenä. Päätin selvittää, miten kirjailija Pirkko Saision maailmankuva on syntynyt. Kirjoitan siitä, miten Saisiosta on tullut se, joka hän on. Saision tuotantoa en käsittele tasapuolisesti enkä kattavasti. En referoi, analysoi enkä arvioi hänen teoksiaan. Kirjoitan niistä syistä, joskus suoranaista pakoista, jotka ovat ajaneet Saision kirjoittamaan. Kerron myös vastaanotosta silloin kun se

on olennaista Saision tarinan kannalta. Rakennan myös jonkin verran yhteyksiä Saision elämänhistorian ja teosten välille.

Yksi asia vielä. Se, mitä Saisio on kertonut minulle, on hänelle elettyä elämää, minulle se on materiaalia kirjaa varten. Tässä on vissi jännite. Vaikka eläydyn myötätunnolla päähenkilöni kokemiin vastoinkäymisiin ja toivon, että hän ei olisi joutunut kokemaan niitä, kirjailija minussa iloitsee vastoinkäymisistä. Minä haluan kirjoittaa hyvän kirjan ja siksi olen tarttunut tapahtumiin, joissa on tunnetta ja tarinallista laatua. Dramaattisista hetkistä on helppo kirjoittaa, niistä saa vetäviä lukuja. Vetävämpiä kuin seesteisistä ja harmonisista hetkistä, joihin päähenkilöni on tosin harvemmin langennut.

Omaa moraaliani en ole kuitenkaan edes hyvän kirjan vuoksi valmis uhraamaan. Olen pyrkinyt antamaan niin rehellisen kuvan päähenkilöstäni kuin olen taitanut. Kirja ei ole sensaationhakuinen. Draaman vainu minulla kuitenkin on jo koulutukseni vuoksi. Ja siitä saa Saisio syyttää itseään, hänhän oli professorini Teatterikorkeakoulussa.

Lopetan esipuheeni Saision sanoihin. Näillä hän aloittaa kirjansa *Epärointejä*:

Se mikä tapahtuu jollekin toiselle, voisi tapahtua minulle.

Paitsi nuorena kuoleminen.

Se ei voi enää tapahtua minulle.

Mutta olisi voinut tapahtua, silloin kauan sitten.

Kaikki kirjoittamiseni perustuu siihen, että se mikä voi tapahtua jollekin toiselle, voisi tapahtua minulle.

Niinpä en erota muistoa, haavetta, painajaista, unelmaa siitä mikä tapahtuu *oikeasti*, koska mitään *oikeasti* ei ole minulle olemassa.

Siitä kirjoitan.

Maunulassa 27.7.2023

Heini Junkkaala

PÄÄHENKILÖLLENI PIKKO SAISIOLE

RAKAS YSTÄVÄNI, innostava, provosoiva, liioitteleva, fabuloiva, pelottava, hellyttävä, lojaali, tunteellinen, vimmainen, impulsiivinen, jyrkkä, hauska, rajaton, varovaisen vastakohta, sopimaton Pirkko Saisio.

Kiitos luottamuksestasi, kiitos anteliaisuudestasi, kiitos siitä, että vastasit joka ikiseen puheluuni ja joka ikiseen viestiini. Vuolaasti, sanoja säästämättä.

Toivon, että voit nyt hengähtää hetkeksi, tarinasi ovat tallessa. Toivon myös, että tunnistat elämäsi ja itsesi tästä kirjasta.

Elämäkertakirjurisi
Heini

LANKALAUANTAIN LAPSI

Vanhan uskomuksen mukaan Jeesuksen kuoleman ja ylösnou-
semuksen väliin jäävänä lankalauantaina Jumala ei ole maassa
eikä taivaassa, joten silloin saa tehdä mitä huvittaa.

Sinä synnyit lankalauantaina vuonna 1949, ja olet elämässäsi tehnyt
mitä huvittaa.

1.

SUKU

VIIDEN AIKUISEN LAPSI

Elämäntoverillasi Honksulla on tapana sanoa, että sinä olit hemmoteltu lapsi. Se on totta. Niin sinäkin ajattelet. Olit viiden aikuisen hartaasti odottama lapsi. Olit Helin ja Reiskan ainoa lapsi. Olit Saiman ja Nestorin ainoa lapsenlapsi. Olit myös äitisi naimattoman siskon, Ulla-tätisi läheisin ja rakkain lapsi. Sait paljon jakamatonta huomiota, sen mitä lapsia nyt sodan jälkeen huomattiin.

Oli asiassa tosin toinenkin puoli: kaikki viisi aikuista heittivät surutta myös toiveensa ja odotuksensa sinuun, välillä ristiriitaisetkin. Opit jo varhain aistimaan vanhempiesi, isovanhempiesi ja Ulla-tätisi tietoisia ja ei-tietoisia odotuksia. Niitä olet parhaasi mukaan yrittänyt toteuttaa.

ÄITISI SIIRTOMAATAVARAKAUPPA

Kun koulun jälkeen menit Kallion halliin, äitisi siirtomaatavara-kauppaan, näit että tiskin takana seisovan äidin kainalon alta luikerteli savua. Et sanonut asiasta mitään. Tiesit, että äitisi polttaa sinulta salaa, mutta olit hienotunteinen, niin kuin lapset yleensä ovat vanhempiaan kohtaan. Halusit suojella äitiäsi.

– Ei sun nyt joka päivä tartte tänne tulla, voithan sä välillä mennä kotiinkin, sanoi äiti.

Mutta sinä halusit mennä Kallion halliin, jota myös Hämeen halliksi kutsuttiin. Sinne sinulla pikkuisena kansakoululaisena oli tapana mennä joka päivä koulun jälkeen. Pidit sen eloisasta tunnelmasta, tunsit kaikki hallikauppiaat ja viihdyit äitisi seurassa. Tiskin taakse sinua ei otettu, mutta notkuit mielelläsi käytävällä ja tiskillä. Aina, kun asiakas tuli, annoit kiltisti tilaa.

– Jos sä tuut, niin kato nyt sitten, että sulla on tukka ainakin siististi.

Äidin mielestä kauppiaan tyttären piti olla jotenkuten siivon näköinen.

Äitisi ja isäsi perustivat siirtomaatavarakauppa Saision vuonna 1956 Viides linja 1:ssä sijaitsevaan kauppahalliin. Hämeen halli oli avattu loppuvuodesta 1930 näyttävin mainoskulkuein. Hallimyyvälöihin oli etsitty vuokralaisia *Helsingin Sanomien* ilmoituksilla. Hämeen hallissa oli kaksi hämärää ikkunatonta käytävää. Käytävän molemmille puolille oli tehty kymmenisen yhdenmukaista puurakenteista hallimyymälää, joita kutsuttiin myös putiikeiksi tai putkiksi. Myyvälöissä oli tiski, jonka takaa asiakasta palveltiin. Tiskin taakse jäi vain muutaman neliön tila myyjälle ja tuotteille. Sinulle, juuri kansakoulusi aloittaneelle, halli oli valtava, vaikka käytäville mahtui enintään kolme ihmistä rinnakkain. *Kansan Uutiset* teki jutun äitisi kaupasta, koska Saisio oli siihen aikaan Suomen pienin siirtomaatavaraliike.

Siirtomaatavaraliike Saisiossa myytiin nimensä mukaisesti siirtomaa-tavaratuotteita: hedelmiä, manteleita, pähkinöitä, rusinoita, mausteita, kahvia, kaakaota, teetä, riisiä, tupakkaa. Lisäksi myytävänä oli irtoma-keisia, jotka houkuttelivat erityisesti pienikokoisia ostajia.

Isällä oli tapana hätistellä matalia ihmisiä pois heti, kun he olivat saaneet ostoksensa hoidettua:

– Menes nyt jo siitä, hän sanoi kärsimättömästi.

Äidillesi asiakas oli aina asiakas, oli sillä räkänokka tai silinterihattu. Kaikki saivat tasa-arvoisen kohtelun. Jos jollain ei ollut rahaa, äitisi antoi luottoa, isältäsi salaa.

Kerran kauppaan tuli lapsi, jolla oli kolikko kintaan sisällä. Lapsi halusi ostaa yhden nallekarkin. Kintaat olivat hakaneulalla kiinni takissa, ja markka kintaassa. Äitisi avasi hakaneulan, onki markan kintaasta ja antoi nihkeään lapsen käteen nallekarkin. Sitten kinnas takaisin ja haka-neula kiinni. Lopuksi äitisi ojensi vielä kuitin ostoksesta.

– Toi kuitinkin maksaa enemmän kuin toi karkki, puhisi isäsi.

– Hän on asiakas, hänen pitää saada kuitti ostoksestaan, sanoi äitisi. Ihailit hänen tasapuolisuuttaan ja viitseliäisyyttään.

Hedelmät olivat kalliita vielä 1950-luvun lopussa ja 1960-luvun alussa. Koska säilöntäaineita ei käytetty, ne pilaantuivat nopeasti. Äidilläsi oli tapana leikata ylikypsistä hedelmistä tummentuneet kohdat pois. Hyvät osat hän laittoi paperipusseihin ja lähetti sinut viemään niitä lähellä asu-ville suvun vanhuksille ja muillekin tutuille, kuten erälle kehitysvam-maiselle Hilkalle. Äitisi ei pitänyt melua laupeuden töistään, ei havitellut niillä hyvän ihmisen mainetta tai taivaspaikkaa. Hänen avuliaisuutensa oli arkista ja konkreettista.

Sinä opit ihmisistä paljon notkumalla kaupan tiskillä. Siellä sinä tarkkailit äitisi tapaa olla ihmisten kanssa. Äidilläsi oli psykologisesti tarkka silmä eikä hän juurikaan erehtynyt ihmisten suhteen. Tämä oli ensimmäinen kirjailijakoulusi. Äidilläsi oli jokin sellainen ominaisuus, että ihmiset avautuivat hänelle. Kuuntelit loputtomiin tarinoita jännistä ihmiskohtaloista. Melkein aina kun asiakas oli lähtenyt, äitisi vinkkasi sinut luokseen.

– Tollakin on kuule semmonen elämäntilanne...

Ja sitten hän alkoi kertoa. Äitisi oli armoton juoruilija. Hän ei vain kerta kaikkiaan osannut pitää salaisuuksia. Se ei ollut pahantahtoista

pöyhimistä, juorutessaankin hän oli myötätuntoinen ihmisiä kohtaan. Hänellä oli tarkka, mutta lempeä katse. Ainoa asia, mitä hän ei ihmisissä voinut sietää, oli tärkeily. Jos joku tärkeili, äitisi vaihtoi kanssasi nopean katseen, mikä tarkoitti: voi herranjumala tuotakin, kun yrittää olla itseään enemmän.

Äitisi kohteli sinua niin kuin tasavertaista aikuista juoruamalla sinulle aikuisten asioita, mutta et sinä siitä kärsinyt, saitpahan kuulla hurjia tarinoita ihmisistä:

- Voi, voi, rouva jos tietäisit, mitä miehes puuhaa sun selän takana.
- Toikaan rouva ei tajua, kun niillä on adoptiotytär, että sillä miehel-lähän on suhde sen tyttären kanssa...

Jo kouluikäisenä tiesit, ketkä kaikki tuttavaperheiden lapset olivat adoptoituja, vuosia ennen kuin he itse tiesivät asiasta. Lapsena kuulit myös paljon teatterijuoruja, koska äitisi oli ollut Helsingin työvänteatterissa iltanäyttelijänä. Sait kuulla, kenellä näyttelijällä oli ollut salasuhte kenenkin kanssa. Tiesit, että Esko Salminen oli Tauno Palon poika, vaikka virallinen Suomi ei sitä vielä tiennyt. Liisa Tuomi ja Rauli Tuomi olivat kuulemma alkoholisteja, Emmi Jurkka oli ihana, mutta Ella Eronen ei.

Toisinaan äitisi paljasti jopa lahjat, jotka oli ostanut sinulle. Hänen oli pakko näyttää etukäteen pienelle Pirkolle ostamansa syntymäpäivälahja ja kertoa myös, mitä sukulaiset olivat aikoneet ostaa. Hän ei kerta kaikkiaan malttanut odottaa juhlapäivääsi asti.

Jos nykyään haluaa teatterimaailmassa saada jonkin tiedon leviämään mahdollisimman nopeasti, se kannattaa kertoa sinulle. Sinäkään et osaa pitää salaisuuksia.

Isäsi auttoi äitiä kaupassa sen, minkä pystyi. Aamuisin hän tuli kaupalle ennen omia töitään, haki kellarista hedelmiä, oli paikalla pahimman ruuhkan. Niinä aamuina, kun koulusi alkoi yhdeksältä, sinullakin oli tapana tulla putiikkiin, vielä oppikouluikäisenäkin. Istuskelit kellarissa banaanilaatikoiden päällä ja teit muka läksyjä. Oikeasti haaveilit. Pitelit varmuuden vuoksi koulukirjaa kädessäsi, siltä varalta, että isäsi tulisi hakemaan banaaneja. Hänelle haaveilu oli sama asia kuin laiskottelu. Hän ei tiennyt, niin kuin et sinäkään, että valmistauduit tulevaan ammattiisi, kehityt kirjailijan apparaattia, mielikuvitustasi. Kun isän työt Suomi–Neuvostoliitto-seurassa loppuivat neljältä, hän kiiruhti taas ruuhka-apulaiseksi, oli putiikissa viiteen ja tuli sitten äidin kanssa yhdessä kotiin.

Sinä et ollut koskaan kiireapulaisena. Voisi kuvitella, että olisi ollut luontevaa pyytää omaa tyttärtään apukäsiksi. Mutta ei. Sinun vanhempasi eivät koskaan pyytäneet sinua avuksi kauppaan. Vanhempasi eivät luottaneet siihen, että olisit ollut sen verran hereillä – tässä meidän yhteisessä maailmassamme – että olisit pystynyt toimittamaan sinulle annetut tehtävät, saatikka käyttämään kassakonetta. On vähän koomistakin, miten vähän vanhempasi luottivat sinuun konkreettisen maailman asioissa. Huvittavaa on myös se, että kahden erittäin puuhakkaan, käytännöllisen ja järjestelmällisen arjen ihmisen geeneistä syntyi sinun kaltaisesi unissakävelijä.

Isälläsi oli sellainen moderni ajatus, että teidän siirtomaatavara-kauppanne pitää markkinoida. 1950-luvulla sana markkinoida oli vielä arkikielessä harvinainen, mutta isäsi, vaikka kommunisti olikin, käytti sitä sujuvasti, ehkä kaupallisten opintojensa ansiosta. Isäsi tilasi Porin tulitikkutehtaalta tulitikkurasioita, joiden päällä oli kauppanne mainos-etiketti: *Saisio Siirtomaatavaraliike Kallion halli V linja 1 Puh. 773229*. Näitä myytiin kaupassanne. Lisäksi isäsi teetti leimasimia, joissa oli samat tiedot. Hän suunnitteli itse etiketin ja leiman ulkoasun. Vähintään keran viikossa piditte kotona muutaman tunnin talkoot, jolloin leimasitte paperipusseihin Saisio-leimoja. Kauppiasperheen yhteistä iltapuhdetta.

Jossain vaiheessa kauppa kävi niin hyvin, että Saision siirtomaatavaraliikkeeseen hankittiin ruuhka-ajaksi apulainen. Äidillesi ja isällesi tuli riitaa siitä, saako apulainen ostaa kahvipaketin tukkuhintaan vai ei. Äitisi oli sitä mieltä, että tietenkin saa, isäsi mielestä apulaiselta piti pyytää sama hinta kuin muiltakin asiakkailta. Viimeisin kiireapulainen alkoi pitää kauppaa vanhempiesi putiikissa, kun teidän kauppanne vuonna 1963 muutti isompaan tilaan Fleminginkadulle.

Keväällä 1970 äitisi ehdotti isällesi siirtomaatavarakaupan myymistä. Isä oli ihmeissään. Äitisi selitti, että valintamyymälät ovat tiskikauppojen loppu, pieni siirtomaatavarakauppa ei pärjää isoille valintamyymälöille hintakilpailussa eikä valikoimassa. Ihmiset haluavat itse valita ostoksensa.

– Jos kauppa nyt myydään, siitä voi vielä saada hyvän hinnan, sanoi äiti.

Isä tyrmäsi ehdotuksen:

– Eihän me nyt tommosta lypsylehmää käsistä päästetä.

Meni muutama vuosi eikä lypsylehmä ollut enää lypsylehmä. Eikä kaupasta saanut enää lähimainkaan samaa hintaa kuin olisi muutama vuosi aikaisemmin saanut.

Kun sinä 30 vuotta myöhemmin olit professorina Teatterikorkeakoulussa, perustivat vastavalmistuneet ohjaajat ja dramaturgit teatterin siihen liikehuoneistoon, missä äitisi siirtomaatavarakauppa oli vuodesta 1963 eteenpäin ollut. Fleminginkatu 21:ssä aloittanut teatteri sai myöhemmin nimekseen Todellisuuden tutkimuskeskus. Sellainen oli äitisi kauppakin sinulle ollut, todellisuuden tutkimuskeskus.

**Innostava, provosoiva, liioitteleva,
fabuloiva, pelottava, hellyttävä,
lojaali, tunteellinen, vimmainen, jyrkkä,
rajaton, varovaisen vastakohta,
sopimaton Pirkko Saisio.**

www.wsoy.fi

99.1

ISBN 978-951-0-45475-6